

**Hz. Ömer'in Hz. Peygamber'in Vefatı Karşısında Takındığı Tavrıla
Alakalı Rivayetler ve Değerlendirilmesi**

Narrations Related to 'Umar's Attitude to the Prophet's Death and Their Evaluations

Hacer ŞAHİN

Dr. Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hadis Anabilim
Dalı

Doctoral Student, Bursa Uludağ
University, Institute of Social Science,
Department of Hadith
Bursa / TURKEY
bursahacer@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0003-0514-8920

Hüseyin KAHRAMAN

Prof. Dr. Bursa Uludağ Üniversitesi, İlahiyat
Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı
Prof. Dr. Bursa Uludağ University Faculty of
Theology, Department of Hadith

Bursa / TURKEY
huskahraman@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1345-4429

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 15 Nisan / September 2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 18 Haziran / June 2020

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Şahin, Hacer – Kahraman, Hüseyin. "Hz. Ömer'in Hz. Peygamber'in Vefatı Karşısında Takındığı Tavrıla Alakalı Rivayetler ve Değerlendirilmesi". *Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 6/1 (Haziran 2020): 487-519.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | <mailto:ilahiyatdergi@nku.edu.tr>

Copyright © Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi / Tekirdag Namık Kemal University, Faculty of
Theology, Tekirdag, 59100 Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

CC BY-NC-ND 4.0

Öz

Ölüm her canlı için kaçınılmaz bir gerçekliktir. Bu kaçınılmaz gerçeğin farkında olmasına rağmen insan, her ölümden az veya çok etkilenir. Fakat sevilen veya kendisine sevgiden daha fazla değer yüklenen kişilerin ölümü, daha acı ve derin bir sürecin yaşanmasına sebep olur. *Yas süreci* denen bu evre genel olarak şok, özleme, yeniden yapılanıp kendine gelme ve kimliği yeniden kurma gibi aşamalardan oluşur. Böyle değer verilen kişilerin ardından yaşanan ölüm acısının en karakteristik örneklerinden biri Hz. Peygamber'in vefatı üzerine sahâbede görülür. Bütün sahâbe içinde Hz. Ömer'in ortaya koyduğu tavır ise çok daha farklı bir yere sahiptir. Zira o Allah Rasûlü'nün öldüğünü kesin bir dille reddetmiş, bayılmış olabileceğini söylemiş veya vahiy aldığı anlarda yaşadığı hale büründüğünü savunmuştur. Ona göre Hz. Peygamber ölmüş olsa bile Allah Teâlâ O'nu yeniden diriltecektir. Bu tavır, ilk bakışta, İslâm'ın yaşam ve ölüm olaylarına bakışı ve ayrıca İslâm tarihinde Hz. Ömer ile özdeşleşmiş *ideal Müslüman tipi* ile çelişiyor görünmektedir. Makalede öncelikle, bazı kitaplarda Hz. Ömer'e nispetle nakledilen bu sözlerin Hadis Usûlü kurallarına göre sahih olup olmadığına dair değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ölüm, İnkâr, Şok, Hadis, Hz. Peygamber'in Vefatı, Hz. Ömer

Abstract

Death is an indispensable reality for every living thing. Although aware of this inevitable truth, one is more or less affected by every death. But the death of more loved ones or those who are valued more than love leads to a more painful and deeper process. This phase, which is called the "mourning process genel, generally consists of stages such as shock, longing, reconstruction and revival and reconstruction of identity. One of the most characteristic examples of the death pain experienced after such people is Hz. The Prophet's death is seen on the Companions. In all the Companions Hz. 'Umar's attitude has a very different place. Because he firmly denied that the Messenger of Allah had died, but said that he might have fainted or claimed that he had lived in the moment of revelation. According to him, even if the Prophet died, Allah will revive him. This attitude, at first glance, seems to contradict Islam's

view of life and death, as well as the “ideal Muslim type olan that has been identified with ‘Umar in Islamic history. Therefore, firstly, it is necessary to investigate whether these words, quoted in some books in proportion to ‘Umar, are authentic according to the rules of the Hadith. Then, the motives that referred ‘Umar to that attitude should be evaluated.

Keywords: Death, Denial, Shock, Hadith, The Death of Prophet (pbuh), Hz. ‘Umar,

Giriş

Hayatın zıddı olan ölüm, yaşamın son bulması ve ruhun bedeninden ayrılması gibi manalara gelir. Doğum ve ölüm, her canlı için kaçınılmaz bir gerçeklik olmakla birlikte var oluşun da temelidir. Zaten doğmak ölümlü olmak demektir ve bu sebeple insanoğlu onunla mutlaka karşı karşıya gelir.¹ Buna ilaveten ölüm, çoğu zaman istenmeyen, ürküten bir sonuç olarak karşımıza çıkar.²

İnsanoğlu hayatta, çeşitli sıkıntılar yanında kaygılarla da yüz yüze gelir. Yaşadığı bu kaygılara uyum sağlar ya da onlara karşı, psikolojik olarak kendini korumaya çalışır. Bireyin her bir kaybı da kendisinde bir takım olumsuzluklara sebep olur. Fakat en yakınlarının vefatı gibi ağır olaylar kişiyi daha da derinden etkiler. Bu tip kayıpların ardından üzölmek, şiddetli acı yaşamak normal bir süreçtir.³ Bir daha geri gelmeyecek kayba karşı verilen bu tepkiler *yas psikolojisi* olarak adlandırılır.⁴

Yas süreci, kişiden kişiye süre ve derinlik açısından değişiklik gösterir. Kişinin karakter yapısı, hayat tecrübeleri, diğer insanlarla ilişkileri ve ölen kişiye yüklenen değer yas sürecini etkileyen temel faktörlerdir. Kişi bu süreçte üzüntü, öfke ve korku gibi duygusal tepkiler; göğüste ve nefeste darlık,

¹ Hayati Hökekleli, *Ölüm Ötesi Psikolojisi ve Din* (İstanbul: DEM Yayınları, 2008), 9.

² Ahiret inancı olan toplumlarda ise özellikle dindar kişilerde ölüm, Rabbe kavuşmayı sağlayan bir vasıta olarak kabul edilmiştir. Hz. Peygamber, her ne kadar kişinin ölümü temenni etmemesini istese de bizzat kendisi vefat ederken er-rafikü'l-a'la (en yüce makama) buyurmuştur. bk. Ebü Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm Cu'fi el-Buhârî, *el-Cami'u'l-müsnedü's-sahihu'l-muhtasar min umûri Rasulillah sallallahu aleyhi ve sellem ve sünenihi*, thk. Züheyr b. Nâsir en-Nâsir (b.y.: Dâru Tavkî'n-Necat,1422), “Ashâbü'n-nebî”, 5 (No. 3369).

³ Elif Kara, “Yas Süresi ve Dini Danışmanlık”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2016), 252.

⁴ Hökekleli, *Ölüm*, 51.

halsizlik gibi fizyolojik tepkiler; inanmama, unutkanlık gibi düşünsel tepkiler; uyku ve yeme bozuklukları, dikkat dağınıklığı gibi davranışsal tepkiler; inanç sistemindeki sorgulamalar gibi manevî ve felsefî tepkiler verebilir.⁵ Bu tepkiler kaybedilen kişi ile ilişkiye göre de değişir. Kişi ölümle ilgili en büyük acıyı, en yakınını kaybedince yaşar. Eğer yas süreci sağlıklı ve normal bir şekilde geçirilirse birey bir müddet sonra normal yaşamına geri döner. Fakat sağlıklı bir şekilde atlatılmayan yas süreci ileride yaşanılacak problemlerin habercisi olabilir.

Yas süreci kişiden kişiye bir takım farklılıklar gösterse de genel olarak şok, özleme, yeniden yapılanma ve kimliği yeniden kurma gibi dört evreden oluşur.⁶

Şok ve inkâr döneminde birey, sevdiği kişilerin başına gelen ölüm karşısında bir travma yaşar. Ölümü takip eden ilk birkaç günde şok etkisi altında olur, ölümü kabul etmemeye yani inkâra yönelir. Ölümü inkâr ederek bir takım bahanelere sığınır. Şok ve inkâr evresinde birey hissizlik, şaşkınlık, korku ve hayatın anlamını yitirmesi gibi duygular yaşar. Burası yas psikolojisinin en yoğun yaşandığı evredir.⁷

Sevilen kişiyi kaybetmenin ardından yaşanan acısının en dikkat çekici örneklerinden biri Hz. Peygamber'in vefatını öğrenen Hz. Ömer'de görülür.⁸ Bu durum onu derinden sarsmış; Kur'an-ı Kerim'de peygamberler de dâhil ol-

⁵ Kara, "Yas Süresi", 254.

⁶ Şok devresinde inkâr ile birlikte uyuşukluk gibi fizikî etkiler de görülür. Özlem süreci çoğu zaman sıkıntı ve huzursuzluk hali, yalnızlık ve depresyon ile birlikte seyredir. Yeniden yapılanma ise sevilen ama ölmüş kişiden kurtulma aşamasıdır. Ayrıntılı bilgi için bk. Hökelekli, *Ölüm*, 52; Seda Çelik - Işık Sayıl, "Patolojik Yas Kavramına Yeni Bir Yaklaşım: Travmatik Yas", *Kriz Dergisi* 11/2 (ts.), 29.

⁷ Hökelekli, *Ölüm*, 52.

⁸ Gerçi bazı rivayetlerde anlatıldığına göre Hz. Peygamber'in vefat haberi pek çok sahâbi üzerinde benzer bir etki yapmıştır. Hz. Ebû Bekir gelip önce Allah Rasûlü'nün naşını görmüş sonra da odadan çıkarak orada toplananlara "*Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de çeşitli peygamberler geçmiştir...*" (Âl-i İmrân 3/144) âyetini okumuştur. Bu olayı anlatan İbn Abbâs "*Sanki sahâbiler, Ebû Bekir okuyana kadar, Allah'ın böyle bir âyet inzâl buyurduğunu bilmiyorlar, ancak (şimdi) ondan öğrenmiş bulunuyorlardı. Artık kimi işittiysem (baktım ki) hep bu âyeti okuyordu*" demektedir. bk. Buhârî, "*Megâzi*", 85 (No. 4454); "*Cenâiz*", 3 (No. 1241). Fakat bu rivayette sözü edilen sahâbilerin isimlerini teker teker tespit zor görünmektedir.

mak üzere bütün insanların bir ecel vaktinin olduğundan bahsedilmesine⁹ rağmen bu durumu ilk önce kabullenmek istememiştir.

Meşhur hadis kitaplarında yer alan bazı rivayetlerde Hz. Ömer'in (öl. 23/644), Hz. Peygamber'in vefat haberi üzerine *Allah Rasûlü ölmedi. Ancak bayılmış olabilir. Allah Teâlâ onu yeniden kendine getirecek*¹⁰, Musa'ya (ölüm meleğini) gönderdikten sonra Allah nasıl onu (ölüm ile yaşam arasında muhayyer bırakarak) kavminden kırk gün uzakta tuttuysa peygamberimize de aynı şeyi yapmıştır¹¹ ve Hz. Peygamber ölmedi, vahiy geldiği zaman yaşadığı hâli yaşıyor dediği¹² hatta Hz. Peygamber'in öldüğünü söyleyenleri ölümle tehdit ettiği¹³ görülür. Bu tavır, ilk bakışta, İslâm'ın yaşam ve ölüm olaylarına bakışı ve ayrıca İslâm tarihinde Hz. Ömer ile özdeşleşmiş *ideal Müslüman tipi* ile çelişiyor gibi görünmektedir.

Makalede Hz. Ömer'e izafeyle nakledilen bu tutumun gerçeklik payı ve eğer gerçek ise sebepleri değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda ondan sâdır olan davranış ve söylemler, *yas tavrının* takip ettiği süreç açısından Hz. Peygamber'in vefat ettiği gün ve daha sonrasında olmak üzere iki farklı başlık altında incelenecektir. Bu doğrultuda ilgili rivayetlerin hem sened ve metin yapısı hem de muhteva özellikleri ele alınacaktır. Hz. Ömer'in Allah Rasûlü'nün vefat ettiği gün ortaya koyduğu tavır ile ilgili rivayetler daha önce de araştırma konusu yapılmıştır.¹⁴ Fakat metnin akışı içinde ayrıntılarıyla or-

⁹ bk. ez-Zümer 39/30; Âl-i İmrân 3/144.

¹⁰ Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybani Ahmet b. Hanbel, *Müsnedü el-İmam Ahmed b. Hanbel* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001), 56/201.

¹¹ Ebû Bekir Abdürrezzak b. Hemmâm es-San'ânî Abdürrezzâk, *Musannef*, thk. Habiburrahman el-Âzamî (Hindistan: el-Meclisü'l-İlmî, 1403), 5/433; Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed el-Absî İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, thk. Kemâl Yûsuf el-Hût (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409), 7/429; Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, 20/331; Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân el-Büstî İbn Hibbân, *Sahîh*, thk. Şuayb el-Arnaût (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1408), 15/296.

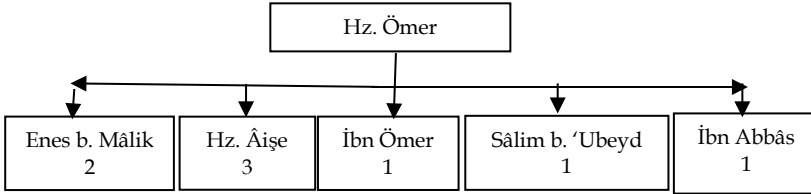
¹² İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 7/427; Ebû Ya'kub İbn Râhûye İshak b. İbrâhim b. Mahled Râhûye, *Müsnedü İshak b. Râhûye*, thk. Abdülgafûr b. Abdülhak (Medine: Mektebetü'l-İman, 1991), 3/991 (No. 11718); Buhârî, "Ashâbu'n-nebî", 5 (3667); Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd er-Rebeî el-Kazvîni İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Haleb: Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabî) "Cenâiz", 65 (No. 1627); Ebû Bekir Ahmed b. Amr el-Basrî el-Bezzâr, *Müsned'ül-Bezzâr*, thk. Mahfuzurrahman Zeynullah (Medine: Mektebetü'l-Ulum ve'l-Hikem, 1988), 1/182.

¹³ Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, thk. Hamdi b. Abdilmecid es-Silefi, 2. Bs (Kâhire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1994), 7/56; Yakub b. İbrâhim b. Habib el-Ensârî el-Kûfî Ebû Yûsuf, *el-Âsâr*, thk. Ebû'l-Vefa (Beyrut: Dar'ul-Kütübü'l-İlmiyye, t.y.), 214; Bezzâr, *Müsned'ül-Bezzâr*, 1/182.

taya konacağı üzere bu araştırmada yapılan tespit ve değerlendirmelere katılmadığımızı ifade etmemiz gerekir.

1. Hz. Ömer'in, Hz. Peygamber'in Vefatı Üzerine Ortaya Koyduğu Tavrı İle İlgili Rivayetler

Allah Rasûlü'nün vefat ettiği bilgisi veya haberinin ilk duyulduğu ortamı tasvir eden rivayetlerde Hz. Ömer'in tavrına özellikle işaret edildiği görülür. Bu rivayetler bir araya toplandığında ona nispetle nakledilen davranış ve sözlerde, birbirlerine göre az veya çok farklılığın bulunduğu dikkat çeker. Bu rivayetleri, olayı bizzat görüp nakleden ilk tabaka açısından, herbirinin bu konuda aktardığı rivayet sayısı ile birlikte şöyle bir tabloda göstermek mümkündür:

Taboldan da görüleceği üzere Hz. Ömer'in Allah Rasûlü'nün vefatı üzerine ortaya koyduğu tavrı ile alakalı rivayetlerden üçü Hz. Âişe'den gelmektedir. Bu husus, Hz. Peygamber'in onun evinde vefat etmiş olması ve dolayısıyla Hz. Ömer'in bu konudaki bazı söz ve davranışlarına bizzat şahit olması açısından önemlidir. Bu bağlamda elde edebildiğimiz sekiz rivayetten biri de Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'tan gelmektedir ki bu da aynı sebeple önemli addedilebilir.

¹⁴ bk. Ramazan Boyacıoğlu, "Hz. Muhammed'in Hastalığı Sırasında Hz. Ömer'in Tavrı ve Halife Seçimi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (2002), 85-92.

Bu isimlerden gelen rivayetleri söylem veya tavır farkına göre şöyle sıralamak mümkündür:

1.1. ‘Hz. Peygamber Ölmedi, Hz. Mûsa Gibi (Ölümlle Yaşam Arasında Muhayyer Bırakıldı ve Bu Süreçte) Kavminden Ayrıldı’ Söylemi

Abdürrezzâk (öl. 211/826), İbn Ebî Şeybe (öl. 235/849), Ahmet b. Hanbel (öl. 241/855) ve İbn Hibbân (öl. 354/965) gibi müelliflerin Enes b. Mâlik’den (öl. 93/711) naklettikleri bu rivayet şu şekildedir:

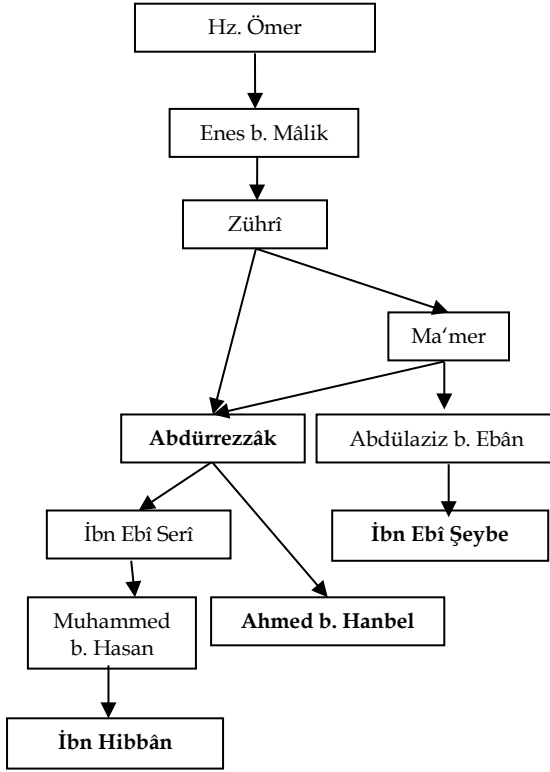
لَمَّا كَانَ يَوْمُ الْإِنْتِنِ كَشَفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سِتْرَ الْحُجْرَةِ، فَرَأَى أَبَا بَكْرٍ وَهُوَ يُصَلِّي... وَكَذُنَا أَنْ نُفْتَنَ فِي صَلَاتِنَا فَرَجًا لِرُؤْيَةِ النَّاسِ، قَالَ: فَتَطَرْتُ إِلَى وَجْهِهِ كَأَنَّهُ وَرَقَةٌ مُصْحَفٌ وَهُوَ يَتَّبِعُ، قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَرَادَ أَبُو بَكْرٍ أَنْ يَنْكُصَ، فَأَنشَرَ إِلَيْهِ أَنْ: كَمَا أَنْتَ، ثُمَّ أَرَحَى السِّتْرَ، فَفُضَّ مِنْ يَوْمِهِ ذَلِكَ، فَقَامَ عُمَرُ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَمُتْ، وَلَكِنَّ رَبَّهُ أَرْسَلَ إِلَيْهِ كَمَا أَرْسَلَ إِلَى مُوسَى، فَمَكَثَ عَنْ قَوْمِهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً، وَاللَّهِ إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَعْيشَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، حَتَّى يَقْطَعَ أَيْدِي رَجَالٍ مِنَ الْمُنَافِقِينَ وَالسِّبْتِمْ يَزْعُمُونَ أَوْ قَالَ يَقُولُونَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ مَاتَ."

“Hz. Peygamber pazartesi günü odasının perdesini açtı, Ebû Bekir’i (ö. 13/634) insanlara namaz kıldırırken gördü. (Enes sözlerine devamla) şöyle dedi: Hz. Peygamber’in yüzüne baktım. Mushaf yaprağı gibiydi ve tebessüm ediyordu. Biz Rasûlullah’ı görme sevincinden neredeyse namazımızı bozacaktık. Ebû Bekir geri çekilmek istedi. Hz. Peygamber ona devam etmesini işaret buyurdu. Sonra da odasının perdesini indirdi. Hz. Peygamber işte o gün vefat etti. Bunu üzerine Ömer ayağa kalkıp şöyle dedi: ‘Hz. Peygamber ölmedi. Musa’ya (haber) gönderdikten sonra Allah nasıl onu kavminden kırk gün uzakta tuttuysa peygamberimize de aynı şeyi yapmıştır (O da geri gelecektir).¹⁵ Vallahi ben umuyorum ki Hz. Peygamber münafıkların ve ‘O öldü’ diyenlerin veya bunu iddia edenlerin ellerini ve dillerini kesinceye kadar yaşayacaktır’.”¹⁶

Müelliflerin mana ile rivayet ve ihtisâr gibi şeklî değişikliklerle naklettikleri bu rivayetin şöyle bir sened şemasına sahip olduğu görülmektedir:

¹⁵ Burada el-Bakara 2/51 ve el-Âraf 7/142 âyetlerine işaret vardır. Zira bu âyetlerde Allah’a ibadet etmesi ve O’ndan vahiy alması adına Hz. Musa’nın kırk gün kavminden uzak kaldığı anlatılmaktadır.

¹⁶ Abdürrezzâk, *Musannef*, 5/433; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 7/429; Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, 20/331; İbn Hibbân, *Sahih*, 15/ 296.

İbn Ebî Şeybe, Abdürrezzâk ve İbn Hibbân rivayetleri çeşitli açılardan tenkide uğramış¹⁷ olsa bile ve Ahmed b. Hanbel tarafından nakledilen hadis, hem sened yapısı hem de ravi ehliyeti açısından sahihtir.¹⁸

¹⁷ Nitekim İbn Ebî Şeybe'nin senedinde yer alan Abdülaziz b. Ebân hakkında *hadisi yazılmaz, terkedilmiştir* ve daha önemlisi *habîs bir yalancıdır* şeklinde tenkitler vardır. bk. Ebü Abdullah Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehabi, *Mizânü'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl*, thk. Ali Muhammed Bicavî (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1963), 2/622. Abdürrezzâk'ın senedi munkatıdır; zira hocası Ma'mer'i senedde zikretmemiştir. İbn Hibbân rivayetinde İbn Ebî's-Serî (öl. 238/853) bazı münekkidler tarafından özellikle zabtı açısından cerhedilmiştir. Zira İbn Ma'î'in tevsik ettiği bu ravi hakkında İbn Ebî Hâtim *leyyinü'l-hadis*, İbn Adî ise *kesirü'l-galat* demiştir. bk. Zehebi, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/23.

¹⁸ Nitekim Ahmed b. Hanbel rivayetinde sened "Abdürrezzâk ← Ma'mer ← Zührî ← Enes" isimlerinden oluşur ki muttasıldır. Bu senedi oluşturan isimlerden Abdürrezzâk b. Hemmâm, *sika, insanların en güvenilirli, rical ilminde uzman* şeklinde tanıtilen müellif bir isimdir. bk. Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b.

1.2. 'Hz. Peygamber Ölmedi, (Ölmüş Olsa Bile) Allah O'nu (Yeniden) Diriltecek' Söylemi

Hz. Ömer'in Hz. Peygamber'in ölümünü açıkça reddettiğine dair bir bilgi de Buhârî'nin (öl. 256/870) Hz. Âişe'den (öl. 58/678) naklettiği hadiste yer alır:

"عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَاتَ، وَأَبُو بَكْرٍ بِالسُّنْحِ... فَقَامَ عُمَرُ يَقُولُ: وَاللَّهِ مَا مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! قَالَتْ: وَقَالَ عُمَرُ: وَاللَّهِ مَا كَانَ يَقَعُ فِي نَفْسِي إِلَّا ذَلِكَ، وَلَيُبْعَثَنَّ اللَّهُ، فَلْيَقْطَعَنَّ أَيْدِي رَجَالٍ وَأَرْجُلَهُمْ. فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ، فَكَشَفَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَبَّلَهُ قَالَ: يَا أَبِي أَنْتَ وَأُمِّي طَيِّبَتَ حَبًّا وَمَيْتًا، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُدْفِنُكَ اللَّهُ الْمُؤْتِنِينَ أَبَدًا. ثُمَّ خَرَجَ فَقَالَ: أَيُّهَا الْخَالِفُ عَلَى رَسُولِكَ! فَلَمَّا تَكَلَّمَ أَبُو بَكْرٍ جَلَسَ عُمَرُ. فَحَمِدَ اللَّهُ أَبَا بَكْرٍ وَأَتْنَى عَلَيْهِ وَقَالَ: أَلَا مَنْ كَانَ يَعْْبُدُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ مَاتَ وَمَنْ كَانَ يَعْْبُدُ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ وَقَالَ: {إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ} وَقَالَ: {وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ... الشَّاكِرِينَ} قَالَ فَتَشَجَّ النَّاسُ يَبْكُونَ..."

Hz. Âişe anlatıyor: Allah Rasûlü vefat etmişti. Bu esnada Ebû Bekir, Sunh mevkiindeki evinde idi. Ömer kalkıp şöyle dedi: 'Yeminle söylüyorum ki Rasûlullah vefat etmemiştir. Yine yemin ediyorum ki ben böyle hissediyorum. Allah O'nu diriltecek ve O da insanların el ve ayaklarını kesecek'. Bu esnada Ebû Bekir geldi, Allah Rasûlü'nün yüzünü açıp O'nu öptü ve şöyle dedi: 'Anam ve babam sana feda olsun. Yaşarken güzeldin, nâşın da güzel. Allah'a yemin ediyorum ki O, sana asla iki ölüm tattırmayacaktır'. Sonra odadan çıkıp (Hz. Ömer'e hitâben) şöyle dedi: 'Ey yemin edip duran! Yavaş ol!'. Ebû Bekir böyle konuşunca Ömer sustu. (Ebû Bekir sözlerine devamla) Allah'a hamd ü senâ etti ve şöyle dedi: Kim Muhammed'e inanıyorsa (bilsin ki) O ölmüştür. Kim de Allah'a inanıp ibadet ediyorsa bilsin ki O Hayy'dır, ölmeyecektir. (Ebû Bekir daha sonra) "Şüphesiz sen öleceksin, onlar da ölecek"¹⁹ ve "Muhammed ancak bir peygamberdir..."²⁰ âyetlerini okudu. Bunun üzerine insanlar ağlamaya başladılar..."²¹

Ali b. Muhammed İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb* (Haydarabad: Matbaatu Meclis-i Daireti'l-Maarifi'n-Nizamiyye, 1326), 6/312-313. Ma'mer b. Râşid de *sika, insanların en doğrusu, güvenilir* gibi lafızlarla övülen müellif bir hadis âlimidir. bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 10/244-245. İbn Şihâb ez-Zühri (öl. 124/742) de münekkitler tarafından övgüyle anılmış, *çok hadis nakleden sika bir ravi* şeklinde takdim edilmiştir. bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 9/448.

¹⁹ ez-Zümer 39/30.

²⁰ Âl-i İmrân 3/144.

²¹ Buhârî, "Menâkıb", 29.

Buharî'nin bu bilgiyi naklettiği İsmail b. Abdillâh (öl. 226/840)²² ← Süleyman b. Bilâl (öl. 172/788)²³ ← Hişâm b. Urve (öl. 146/763)²⁴ ← Urve b. ez-Zübeyr (öl. 94/713)²⁵ ← Hz. Âişe isnadının sahih olduğu söylenebilir.

1.3. 'Hz. Peygamber Ölmedi; Vahiy Geldiği Anda Yaşadığı Hâli Yaşıyor' Söylemi

Bazı rivayetlerde ise Hz. Peygamber'in ölümünü kabullenemeyen Hz. Ömer, O'nun mevcut durumunu, vahiy aldığı esnada yaşadığı hâle benzetmektedir:

لَمَّا فُيِّضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبُو بَكْرٍ عِنْدَ امْرَأَتِهِ، ابْنَةَ خَارِجَةَ بِالْعَوَالِي، فَجَعَلُوا يَقُولُونَ "... لَمْ يَمُتِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِنَّمَا هُوَ بَعْضُ مَا كَانَ يَأْخُذُهُ عِنْدَ الْوَحْيِ، فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ، فَكَشَفَ عَنْ وَجْهِهِ وَقَبَّلَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ وَقَالَ: أَنْتَ أَكْرَمُ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُمَيِّتَكَ مَرَّتَيْنِ، وَاللَّهِ قَدْ مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَمْرٌ فِي نَاجِيَةِ الْمَسْجِدِ يَقُولُ: وَاللَّهِ مَا مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَا يَمُوتُ حَتَّى يَقْطَعَ أُيْدِي أَنَاسٍ مِنَ الْمُنَافِقِينَ كَثِيرٍ وَأَرْجُلَهُمْ، فَقَامَ أَبُو بَكْرٍ، فَصَعِدَ الْمَنْبِرَ فَقَالَ: مَنْ كَانَ يَعْْبُدُ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ حَيٌّ لَمْ يَمُتْ، وَمَنْ كَانَ يَعْْبُدُ مُحَمَّدًا فَإِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ مَاتَ {وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ، أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ، وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَصُرَ اللَّهُ شَيْئًا، وَسَيُجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ} [آل عمران: 144] قَالَ عَمْرٌ: فَلَكَأَيِّ لَمْ أَقْرَأَهَا إِلَّا يَوْمَئِذٍ."

"Rasûlullah vefat ettiği zaman Ebû Bekir, Avâlî'deki eşi bnt. Hatice'nin yanında idi. Hz. Peygamber'in vefat ettiği haberini alan sahâbiler "Hz. Peygamber ölmedi, ancak vahiy geldiği zaman yaşadığı hâli yaşıyor" demeye başladılar. Daha sonra Ebû Bekir geldi, Hz. Peygamber'in yüzünü açarak iki gözünün arasını öptü ve 'Sen Allah'a en sevgili kulsun ki O sende iki ölümü birleştirmeyecektir. Vallahi Rasûlullah ölmüştür.' dedi. Ömer ise mescidin diğer bir tarafında şöyle diyordu: 'Vallahi Rasûlullah ölmemiştir, münafikların çoğunun ellerini ve ayaklarını kesmedikçe ölmeyecektir.' Bunun üzerine Ebû Bekir minbere çıkıp bir hutbe irâd etti ve şöyle buyurdu: 'Kim Allah'a ibadet ediyorsa şüphesiz Allah diridir, ölmemiştir. Her kim de Muhammed'e ibadet ediyorsa şüphesiz Muhammed ölmüştür. Daha sonra da şu

²² Nitekim İsmail b. Abdillâh hakkında bazı münekkitler *zayıf, sika değil, sadûk* gibi lafızlar kullanmış olsa da hem Buhârî hem de Müslim ondan hadis nakletmiştir. İbn Hacer'e göre Şeyhayn, onun sadece sika raviler tarafından da nakledilen hadislerini rivayet etmişlerdir. bk. İbn Hacer, *Tezhîbü't-Tezhîb*, 1/312.

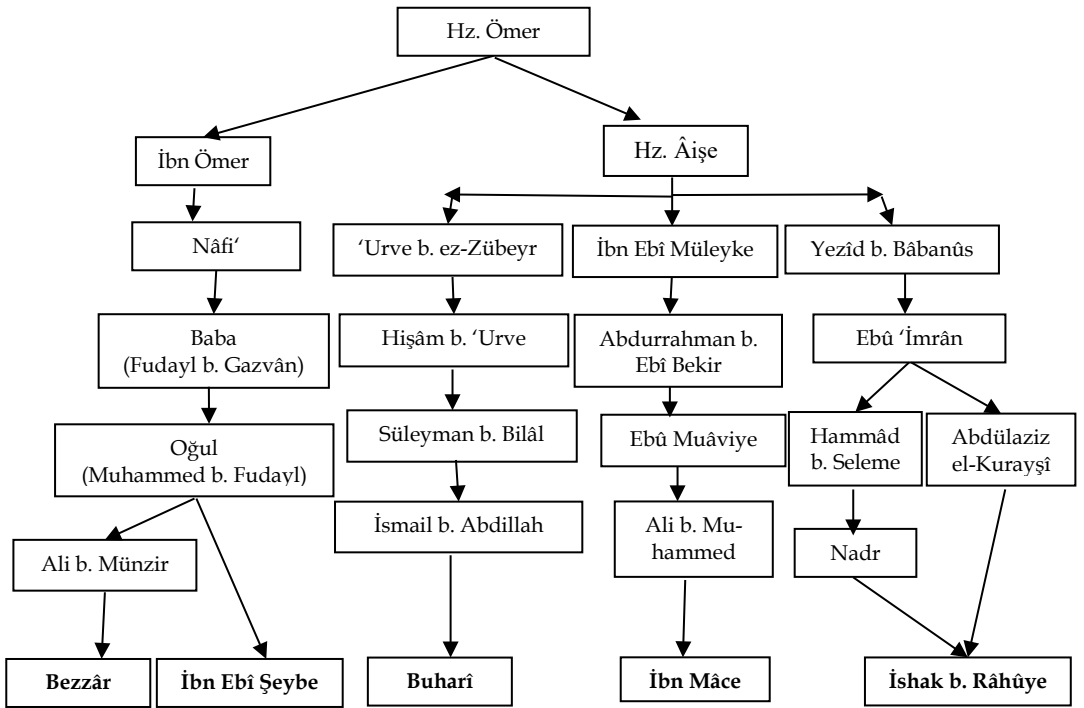
²³ Süleyman b. Bilâl, çok hadis nakletmiş sika bir ravidir. bk. İbn Hacer, *Tezhîbü't-Tezhîb*, 4/176.

²⁴ Hişâm b. Urve, pek çok hadis nakletmiş sika bir ravidir, hatta *hüccet* ve *imam* lafızlarıyla tanıtılır. bk. Zehebî, *Mizânü'l-i tidâl*, 4/302.

²⁵ Urve b. ez-Zübeyr hakkında *sika, sebt*, çok hadis nakleden ve ayrıca *fakih, âlim* gibi övgü ifadeleri vardır. bk. İbn Hacer, *Tezhîbü't-Tezhîb*, 7/182.

âyet-i kerimeyi okudu; "Eğer O ölürse yahut öldürülürse (küfre) geri mi döneceksiniz? Her kim gerisin geriye dönerse, Allah'a hiçbir zarar vermiş olamaz ve Allah şükredenlere mükâfat verecektir."²⁶ Ömer bunun üzerine 'Ben o güne kadar sanki o âyeti hiç okumamıştım.' demiştir.²⁷

Bu rivâyet İbn Ebî Şeybe, İshak b. Râhûye (öl. 238/853), Buhârî, İbn Mâce (öl. 273/887) ve Bezzâr (öl. 292/905) gibi müellifler tarafından nakledilmiştir ve şöyle bir sened şemasına sahiptir:

²⁶ Âl-i İmrân 3/144.

²⁷ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 7/427; İshak b. Râhûye, *Müsned*, 3/991 (No. 11718); Buhârî, "Ashâbu'n-nebî", 5 (3667); İbn Mâce, "Cenâiz", 65 (No. 1627); Bezzâr, *Müsned*, 1/182.

İbn Mâce senedinde yer alan Abdurahman b. Ebî Bekir²⁸, Bezzâr'ın ravilerinden Ali b. Münzîr (öl. 256/870)²⁹ ve İshâk b. Râhûye rivâyetindeki Yezîd b. Bâbanûs³⁰ ile Ebû 'İmrân el-Cevnî (öl. 128/745)³¹ hakkında çeşitli tenkidler bulunsa da İbn Ebî Şeybe ve Buhârî rivayetleri³² hadis usulü açısından *sahih* şeklinde değerlendirilebilecek durumdadır.³³

1.4. 'Hz. Peygamber Çok Şiddetli Bir Baygınlık Yaşıyor' Söylemi

Ahmed b. Hanbel'in, Hz. Peygamber'in son anlarına işareten naklettiği uzunca bir rivayetin son kısımlarında Hz. Âişe şöyle demektedir:

"...فَجَاءَ عُمَرُ وَالْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ فَاسْتَأْذَنَّا فَأَذِنْتُ لَهُمَا وَجَدْتُهُ إِلَى الْحَجَابِ فَظَنَرْتُ عُمَرَ إِلَيْهِ فَقَالَ وَاعْتَشِيَاهُ مَا أَشَدُّ عَشْيَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. ثُمَّ قَامَا فَلَمَّا دَنَوَا مِنَ الْبَابِ قَالَ الْمُغِيرَةُ يَا عُمَرُ مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ كَذَّبْتَ بَلْ أَنْتَ رَجُلٌ تَحُوسُكَ فِئْتُهُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَمُوتُ حَتَّى يُفْنِيَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ الْمُتَأَفِّقِينَ. ثُمَّ جَاءَ أَبُو بَكْرٍ فَرَفَعْتُ الْحَجَابَ فَظَنَرْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ..."

"Ömer ve el-Mugîre b. Şu'be (öl. 50/670) gelip (odama girmek için) izin istediler. Onlara izin verdim ve perdenin arkasına geçtim. Ömer O'na baktı ve 'Vah! Allah'ın Allah'ın Elçisi ne kadar da şiddetli bayılmış' dedi. Sonra (çıkmaq için) kalktılar. Kapıya yaklaştıklarında Mugîre 'Ey Ömer! Allah'ın

²⁸ Nitekim bu ravi *zâhibu'l-hadîs*, *münkeru'l-hadîs* ve *metrûku'l-hadîs* gibi terimlerle tanıtılmıştır (bk. Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm Cu'fî el-Buhârî, *Târihü'l-kebir* (Haydarabad: Dâiretü'l-Maârifil-Osmaniyye, t.y.), 5/260; Ebû Ahmed Abdullah b. Adî el-Cürçânî İbn Adî, *el-Kâmil fi du'afâi'r-ricâl*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcud ve Ali Muhammed Muavvaz (Beirut: el-Kütübü'l-İlmiyye, 1418), 7/481-482; Zehebi, *Mizânü'l-i tidâl*, 2/550).

²⁹ Nitekim bu ravi hakkında Şiilik *ithâmı* vardır. bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 7/386.

³⁰ Yezîd hakkında münekkidlerin Şiilik *ithâmı* vardır (İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 11/316). Buhârî de onun Hz. Ali'yi öldürenlerden biri olarak tanıtır. (Buhârî, *Târihü'l-kebir*, 8/323).

³¹ Ebû 'İmrân hakkında Nesâf'nin *leyse bilü be's* şeklinde bir tenkidi vardır (bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 6/389) ki bu tabir *hadisleri yazılıp sonra araştırılacak raviler* hakkında kullanılmaktadır (bk. Abdullah Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü* (İstanbul: 2016), 173).

³² Gerçi Buhârî'nin hocası İsmail b. Abdillâh, *ileri yaşlarında gözlerini kaybettiği için telkine açık hâle gelmiştir*, *metruk* ve *zayıf* gibi ifadelerle cerhedilmiştir (bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1/248). Fakat ondan hadis almak suretiyle Buhârî'nin bu tenkidlere katılmadığı görülmüştür. Nitekim İbn Hibbân da *es-Sikât* isimli kitabında bu raviye de yer vermiştir.

³³ Nitekim İbn Ebî Şeybe'nin hocası Muhammed b. Fudayl, hakkındaki Şiilik ithamlarına rağmen sika addedilen bir ravidir (bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 9/405). Muhammed'in babası Fudayl b. Gazvân da, münekkitlerin övdüğü bir isimdir (bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 8/297). İbn Ömer'in azadlı kölesi Nâfi ise *çok hadis nakleden sika bir ravidir* (bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 10/413). Buhârî rivayeti ise, daha önce *sika* olduklarına işaret ettiğimiz "İsmail b. Abdillâh ← Süleyman b. Bilâl ← Hişâm b. Urve ← Urve b. ez-Zübeyr ← Hz. Âişe" isimlerinden oluşmaktadır.

Elçisi ölmüş' dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer: 'Yalan söylüyorsun! Sen fitneci bir adamsın. Münafıkları tamamen yok etmedikçe Allah'ın Elçisi ölmeyecektir' dedi. Sonra Hz. Ebû Bekir geldi. Ben de perdenin arkasından çıktım. O'na baktı ve 'İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn. Allah Rasûlü vefat etmiş' dedi...".³⁴

Bu rivayete göre Hz. Ömer, Allah Rasûlü'nün, bir süredir devam etmekte olan hastalığı sebebiyle bayıldığını düşünmektedir ki Hz. Âişe de aynı hisse kapılmış ve şöyle demiştir:

"...فَخَرَجْتُ مِنْ فِيهِ نُطْفَةٌ بَارِدَةٌ فَوَقَعَتْ عَلَى نُغْرَةٍ نَحْرِي فَأَفْشَعَرَّ لَهَا جِلْدِي فَظَنَنْتُ أَنَّهُ غُشِيَ عَلَيْهِ..."

"...Bu esnada (Allah Rasûlü'nün) ağzından bir damla soğuk tükürük çıkıp boğazıma damladı. İçim ürperdi. Bayıldığını düşündüm...".

Ahmed b. Hanbel'in bu rivayet için zikrettiği sened 'Behz ← Hammâd b. Seleme (öl. 167/784) ← Ebû 'İmrân el-Cevnî (öl. 128/745) ← Yezîd b. Bâbanûs ← Hz. Âişe' şeklindedir. Yukarıda da zikrettiğimiz üzere senedde isimleri bulunan Yezîd b. Bâbanûs³⁵ ile Ebû 'İmrân el-Cevnî³⁶ hakkında çeşitli eleştiriler vardır. Dolayısıyla rivayetin sahih olmadığı düşünülebilir. Fakat muhtevâ itibarıyla diğer rivayetler tarafından desteklendiği düşünülürse *hasen li gayrihi* seviyesinden de aşağı olmamalıdır.

1.5. 'Kim Hz. Peygamber Öldü Derse Kılıcımla Onun Boynunu Vururum' Söylemi

Ebû Yûsuf'un (öl. 182/798) *el-Âsâr*'ında, Bezzâr'ın (öl. 292/905) *Müsned*'inde ve Taberânî'nin (öl. 360/971) *Mu'cemü'l-kebir*'inde Hz. Âişe'den naklettiği rivayete göre Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in öldüğünü söyleyeni ölümle tehdit etmektedir. Bu konuda Taberânî tarafından nakledilen metin şu şekildedir:

قَالَ: «أُغْمِي عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَرَضِهِ، فَأَفَاقَ، فَقَالَ: حَضَرَتِ الصَّلَاةُ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ. مُرُوا بِإِلَّا قَلِيُودِنَ، وَمُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ»، فَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: إِنَّ أَبِي رَجُلٌ أَسِيفٌ، فَلَوْ أَمَرْتُ غَيْرَهُ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ. ثُمَّ أُغْمِيَ عَلَيْهِ، فَأَفَاقَ، فَقَالَ: هَلْ حَضَرَتِ الصَّلَاةُ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: مُرُوا بِإِلَّا قَلِيُودِنَ،

³⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 56/201.

³⁵ Daha önce de belirtildiği üzere Yezîd hakkında münekkidlerin *Şiihli ithâmı* vardır. (İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 11/316). Buhârî de onu Hz. Ali'yi öldürenlerden biri olarak tanıtır. (Buhârî, *Târihü'l-kebir*, 8/323).

³⁶ Ebû 'İmrân hakkında Nesâî'nin *leyse bilâ be's* şeklinde bir tenkidi vardır. (bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 6/389). Bu tabir de *hadisleri yazılıp sonra araştırılacak raviler* hakkında kullanılmaktadır (bk. Aydınli, *Hadis İstihlâları Sözlüğü*, 173).

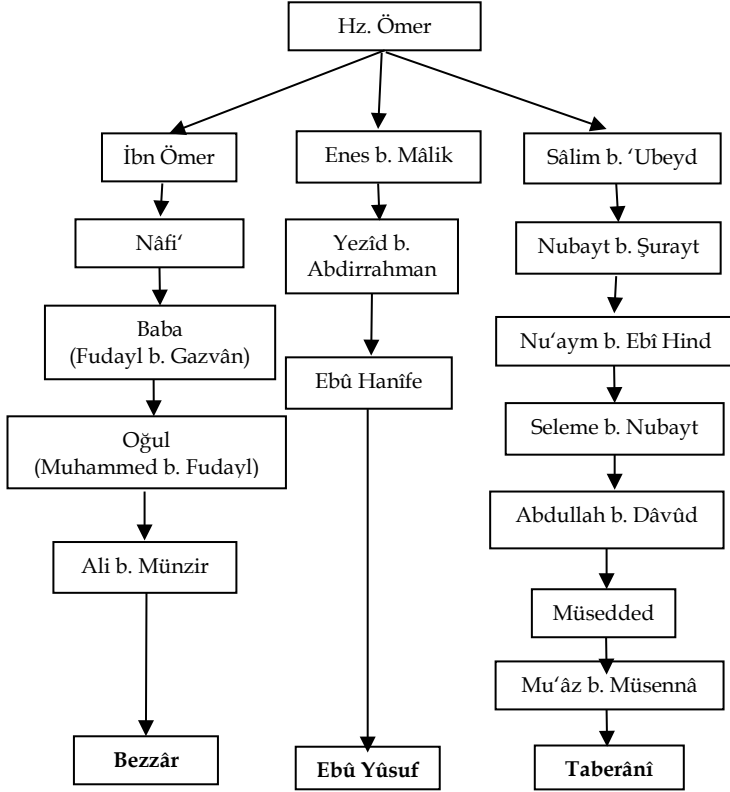
وَمُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ: إِنَّ أَبِي رَجُلٌ أَسِيفٌ، فَلَوْ أَمَرْتُ غَيْرَهُ، فَيُصَلِّيَ بِالنَّاسِ، ثُمَّ أَعْمِيَ عَلَيْهِ، فَأَفَاقَ، فَقَالَ: أُفِيَمَتِ الصَّلَاةُ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: انْتَوَيْتُ بِإِنْسَانٍ أَعْتَمِدُ عَلَيْهِ، فَجَاءَ بُرَيْدَةُ وَإِنْسَانٌ آخَرٌ، فَأَعْتَمَدَ عَلَيْهِمَا، فَأَتَى الْمَسْجِدَ، فَدَخَلَ وَأَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَائِمٌ يُصَلِّي بِالنَّاسِ، فَذَهَبَ أَبُو بَكْرٍ يَتَحَّى، فَمَنَعَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَجْلَسَ إِلَى جَنْبِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حَتَّى فَرَغَ مِنْ صَلَاتِهِ، فَقَبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: لَا أَسْمَعُ رَجُلًا يَقُولُ: مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِلَّا ضَرَبْتُهُ بِالسَّيْفِ، فَأَخَذَ بِذِرَاعِي فَأَعْتَمَدَ عَلَيَّ، وَقَامَ يَمْشِي حَتَّى جِئْنَا، قَالَ: أَوْسِعُوا، فَأَوْسَعُوا لَهُ، فَأَكَبَّ عَلَيْهِ، وَمَسَّهُ، وَقَالَ: {إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ} [الزمر: 30] قَالُوا: يَا صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ، مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَعَلِمُوا أَنَّهُ كَمَا قَالَ..."

"Rasûlullah hastalığından dolayı bayılmıştı. Bir ara ayılıp 'namaz vakti geldi mi?' diye sordu. 'Evet' dedim. 'Bilal'e söyleyin ezanı okusun. Ebû Bekir'e de söyleyin insanlara namazı kıldırın' buyurdular. Bunun üzerine Hz. Âişe şöyle demiştir: 'Babam hassas bir insandır. Başka birine emretsen de namazı o kıldırır!' Sonra Hz. Peygamber tekrar bayılıp ayıldı. 'Namaz vakti geldi mi?' sorusunu tekrarladı. 'Evet' dedim. 'Bilal'e emredin ezanı okusun, Ebû Bekir de insanlara namaz kıldırın.' dedi. Bunun üzerine Hz. Âişe yine 'Babam hassas bir insandır. Başka birine emretsen de namazı o kıldırır.' diye cevap verdi. Bunun ardından Hz. Peygamber tekrar bayıldı ve sonra yine ayıldı. 'Ezan okundu mu?' dedi. 'Evet' deyince 'Birilerini çağırın, kollarına gireyim.' dedi. Büreyde (öl. 63/682) ve başka biri geldi. Hz. Peygamber o ikisine dayandı. Mescide girdiğinde Ebû Bekir ayakta insanlara namaz kıldırıyordu. Ebû Bekir kenara çekilmeye yeltendi. Hz. Peygamber buna izin vermedi. Namaz bitene kadar Ebû Bekir'in yanında oturdu. Daha sonra Hz. Peygamber vefat etti. Bunun üzerine Ömer 'Hz. Peygamber öldü, diyen birini iştirsem onu kılıçla öldürürüm.' dedi. (Ebû Bekir) Bana dayanarak yürüdü. 'Açılın.' dedi, insanlar da açıldılar. Hz. Peygamberin üzerine kapandı ve ona dokundu. "Şüphesiz sen öleceksin, onlar da ölecek."³⁷ âyetini okudu. Sahâbiler 'Ey Allah Rasûlü'nün arkadaşı! Hz. Peygamber öldü mü?' diye sordular. O da 'Evet' diye cevap verdi. Bunun üzerine durumun onun söylediği gibi olduğunu anladılar..."³⁸

Bu rivâyetlerin sened şeması şu şekildedir:

³⁷ ez-Zümer 39/30.

³⁸ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 7/56; Ebû Yûsuf, *el-Âsâr*, 214; Bezzâr, *Müsned*, 1/182.

Bu tabloda yer alan raviler, Bezzâr'ın senedinde yer alan Ali b. Münzir (öl. 256/870)³⁹ dışında, güvenilir isimlerdir. Buna dayanarak hadisın Ebû Yûsuf ve Taberânî rivayetlerinin sahih olduğu söylenebilir.⁴⁰

³⁹ Nitekim bu ravi hakkında *Şiihlik ithâmı* vardır. bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 7/386.

⁴⁰ Ebû Yûsuf rivayetinde, Ebû Hanîfe'nin hocası Yezid b. Abdirrahman b. el-Esved, münekkitlerin tevsik ettiği bir isimdir. (bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 11/345). Taberânî'nin senedinde yer alan Nubayt b. Şurayt sahâbîdir (bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 10/417). Bu senedde yer alan diğer isimler olan Nuaym b. Ebî Hind (bk. İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 10/468), Seleme b. Nubayt (bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/158), Abdullah b. Dâvud (bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 5/199), Müsedded b. Müserhed (bk. İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 10/107) de münekkitlerin sika bulduğu isimlerdir.

1.6. Hiz. Ömer'in Konuşmasının İçeriğini Vermeyen Rivâyetler

Hadis kitaplarında yer alan bazı rivâyetlerde ise Hiz. Ömer'in sahâbeden bir grupla konuştuğu söylenir fakat konuşmanın içeriğine değinilmez. Buhârî, Abdurrezâk ve Hâkim gibi müellifler tarafından nakledilen bu metin şu şekildedir:

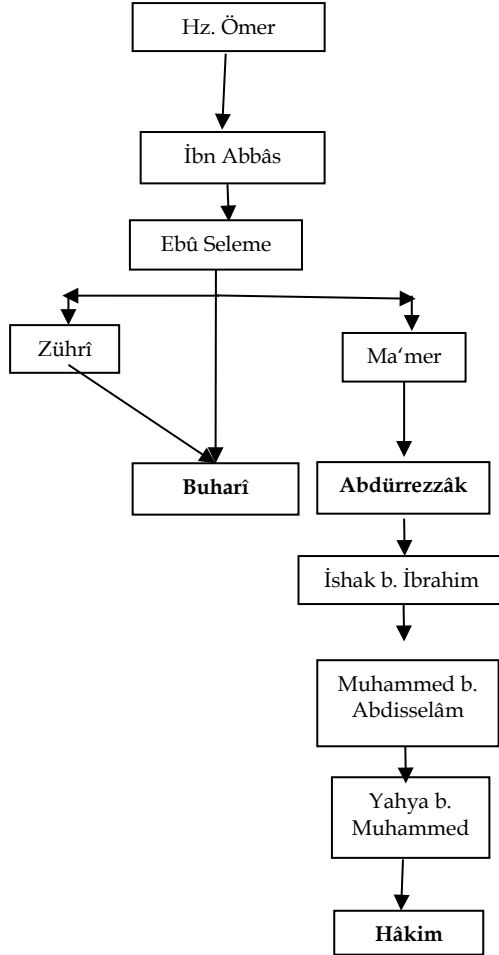
"أَنَّ أَبَا بَكْرٍ خَرَجَ وَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يُكَلِّمُ النَّاسَ فَقَالَ: اجْلِسْ يَا عُمَرُ، فَأَبَى عُمَرُ أَنْ يَجْلِسَ، فَأَقْبَلَ النَّاسُ إِلَيْهِ وَتَرَكَوا عُمَرَ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَمَا بَعْدُ! فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ يَعْْبُدُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَإِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ مَاتَ، وَمَنْ إِلَى قَوْلِهِ كَانَ مِنْكُمْ يَعْْبُدُ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ، قَالَ اللَّهُ: {وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ} {النَّاسِكِينَ} وَقَالَ: وَاللَّهِ لَكَأَنَّ النَّاسَ لَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ هَذِهِ الْآيَةَ حَتَّى تَلَاهَا أَبُو بَكْرٍ، فَتَلَّاهَا مِنْهُ النَّاسُ كُلُّهُمْ، فَمَا أَسْمَعُ بَشَرًا مِنَ النَّاسِ إِلَّا يَتْلُوها. فَأَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّ عُمَرَ قَالَ: وَاللَّهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ تَلَاهَا فَعَوَّزْتُ حَتَّى مَا تُقَلِّبِي رِجْلًايَ، وَحَتَّى أَهْوَيْتُ إِلَى الْأَرْضِ حِينَ سَمِعْتُهُ تَلَاهَا، عَلِمْتُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ مَاتَ."

"Ömer insanlarla konuşurken Ebû Bekir geldi ve Ömer'e 'otur' dedi. Ömer oturmayı reddetti. İnsanlar Ebû Bekir'e yönelip Ömer'i terkettiler. Ebû Bekir şöyle dedi 'Sizden kim Muhammed'e ibadet ediyorsa şüphesiz ki O ölmüştür. Sizden kim Allah'a ibadet ediyorsa şüphesiz ki Allah ölmeyecektir, Hayy'dır'. Ebû Bekir daha sonra "Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de çeşitli peygamberler geçmiştir..."⁴¹ âyetini okudu. Sanki sahâbiler, Ebû Bekir okuyana kadar, Allah'ın böyle bir âyet inzâl buyurduğunu bilmiyorlar, ancak (şimdi) ondan öğrenmiş bulunuyorlardı. Artık kimi işittiysem (baktım ki) hep bu âyeti okuyorlardı. Zührî (ö. 124/742), Saîd b. Müseyyeb'ten (ö. 94/713) Hiz. Ömer'in şöyle dediğini nakletmiştir: 'Ebû Bekir bu âyeti okuyunca dehşete kapıldım, ayaklarım tutmaz oldu. Bu âyeti işitince yere kapandım ve anladım ki Nebî gerçekten vefat etmiş'."⁴²

Rivâyete yer veren müelliflerin senedleri birlikte değerlendirildiğinde şöyle bir isnâd şeması ortaya çıkmaktadır:

⁴¹ Âl-i İmrân 3/144

⁴² Buhârî, "Megâzî", 85 (No. 4454). Benzer muhtevaya sahip diğer rivâyetler de şunlardır: Abdürrezzak, *Musannef*, 5/436 (No. 9755); Buhârî, "Cenâiz", 3 (No. 1241); Ebû Abdillâh Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, thk. Mustafa Abdülkadir Atâ (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1411), 2/323.

Sened tablosundan da anlaşılacağı üzere Buhârî'nin bu bölümdeki iki rivâyeti de mu'allaktır. Hâkim rivâyetinde ise Ma'mer (öl. 153/770) Ebû Seleme'yi (öl. 94/712-13) görmemiştir. Bu sebeple sened munkatı ve dolayısıyla zayıftır.

1.7. Hiz. Ömer'in Söz Konusu Tavrının Sebebini Açıkladığı Rivayetler

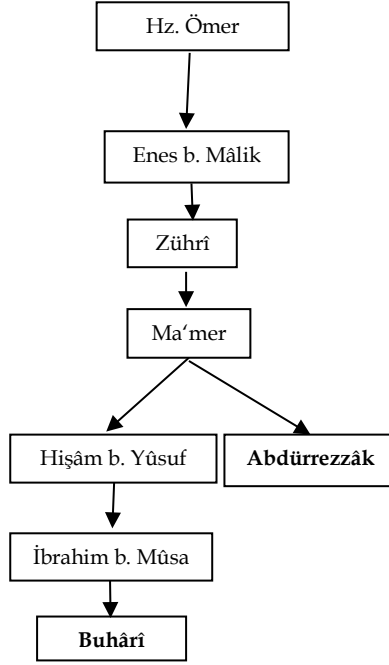
Abdürrezzâk ve Buhârî gibi âlimlerin bu süreci tavsif eden rivayetlerinde Hiz. Ömer'in, bir gün ortaya koyduğu tavrı izah eder nitelikte konuştuğu görülür. Enes b. Mâlik'in anlatımına bakılırsa Hiz. Peygamber'in vefatının ertesi günü şunlar yaşanmıştır:

أَخْبَرَنِي أَنَّهُ سَمِعَ حُطْبَةَ عُمَرَ الْأَخْرَةَ جِيئَ جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ، وَذَلِكَ الْعَدَّ... مِنْ يَوْمِ تُوْفِي النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَتَشَهَّدَ وَأَبُو بَكْرٍ صَامِتٌ لَا يَتَكَلَّمُ، قَالَ: كُنْتُ أَرْجُو أَنْ يَعْيشَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى يَدْبُرْنَا، يُرِيدُ بِذَلِكَ أَنْ يَكُونَ آخِرَهُمْ، فَإِنَّ يَكُ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ مَاتَ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ جَعَلَ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ نَوْراً تَهْتَدُونَ بِهِ، هَدَى اللَّهُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَإِنَّ أَبَا بَكْرٍ صَاحِبُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثَانِيِ الثَّنَيْنِ، فَإِنَّهُ أَوْلَى الْمُسْلِمِينَ بِأُمُورِكُمْ، فَفَوُّمُوا فَبِأَيْغُوه...".

"Enes b. Mâlik, Hiz. Ömer'in minbere oturup yaptığı son konuşmayı duymuştu. Bu konuşma Hiz. Peygamber'in vefatının ertesi günü olmuştu. Ömer şehadet getirdi. Bu sırada Ebû Bekir susuyor ve hiç konuşmuyordu. Ömer şöyle dedi: 'Ben Hiz. Peygamber'in yaşayıp bizim işlerimizi tedbir etmesini ümit ediyordum.' Ömer bununla Hiz. Peygamber'in, kendileri içinde sonuncuları olmasını kastediyordu. (Sözlerine devamla şöyle dedi.) 'Şüphesiz ki Muhammed ölmüşse Allah sizin aranızda kendisi ile hidayeti bulacağınız bir nur yaratmıştır. (Evet) Allah, Muhammed'i hidayete ulaştırmıştır. (İslâm açısından en önemli) iki insandan ikincisi olan Ebû Bekir ise Allah Rasûlü'nün arkadaşıdır. İşlerinizi idare etmeye en layık kimse odur. Kalkın ve ona biat edin...".⁴³

Eserlerinde rivayete yer veren müelliflerin senedleri bir araya toplandığında şöyle bir tablo oluşmaktadır:

⁴³ Buhârî, "Ahkâm", 51 (No. 7219); Abdürrezzâk, *Musannef*, 5/437 (No. 9756).

Bu tablodan hareketle isnad yapısı ve ravi ehliyeti açısından rivayetlerin sahih olduğu söylenebilir.⁴⁴

Bu hadise göre daha geç bir tarihe, Hz. Ömer'in hilafeti dönemine işaret eden bir başka rivayet de onun vefat haberiyle ilk karşılaştığı andaki tavrının sebebini benzer şeylere bağlamaktadır. İbn Abbas (öl. 68/687-688) şöyle diyor:

“Hz. Ömer hilâfeti dönemi idi. Bir gün onunla birlikte bir ihtiyacını görmek üzere yürüyorduk. Halifenin elinde bir kırbaç vardı. Yanımızda başka kimse yoktu. Bu esnada bir taraftan kendi kendine konuşuyor bir taraftan da elindeki kırbaçla ayağına vuruyordu. Sonra bana döndü ve ‘Ey İbn Abbâs! Hz. Peygamber vefat ettiğinde söylediğim o sözleri söylemeye beni neyin

⁴⁴ Nitekim Buhârî'nin hocası İbrahim b. Musa, pek çok meşhur muhaddisin hadis aldığı sika ve hâfız bir ravidir. (bk. İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 1/170). Tabloda yer alan diğer isimler de daha önce zikredildiği üzere yine güvenilir ravilerdir.

sevk ettiğini biliyor musun?' diye sordu. Ben de 'Hayır ey müminlerin emîri! Sen daha iyi bilirsin.' diye cevap verdim. Şöyle dedi: 'Vallahi beni buna "İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Rasûlün de size şahit olması için sizi mutedil bir millet kıldık."⁴⁵ ayeti sevk etmiştir. Ben (bu âyetten hareketle) zannediyordum ki Allah Rasûlü, ümmetinden sâdır olacak son amele şahit oluncaya kadar onların içinde kalacak zannediyordum. İşte beni o zaman söylediğim şeyleri söylemeye iten bu idi".⁴⁶

Dolayısıyla Ömer, o tavrına sebep olarak sarih bir nassa işaret etmiş; O'nun ölmesinin bu nass ile çelişeceğini düşünmüştür.⁴⁷

2. Hz. Ömer'in Hz. Peygamber'in Vefatı Üzerine Ortaya Koyduğu Tavrın Değerlendirilmesi

Hz. Ömer'in Allah Rasûlü'nün vefatı üzerine ortaya koyduğu tavır hakkında çeşitli yorumlar yapılmıştır. Fakat bu noktada öncelikle bu rivayetlerin bizzat kendileri ile alakalı bazı yorumların nakledilmesinde fayda olacaktır. Zira Kur'ân ile çelişiyor olduğu ve ayrıca Hz. Ömer'in herkesçe malum sağlam karakterine uymadığı gerekçesiyle onun söz konusu tavrına işaret eden rivayetleri güvenilir bulmayan ilim adamları vardır. Nitekim Hz. Ömer'e nispetle nakledilen bu rivayetlere ve yine onun ilk halifenin seçimi konusundaki rolüne temas eden bir çalışmada şöyle denmektedir:

"Hz. Peygamber'in ölümü üzerine, mescitte bir konuşma yapan Hz. Ömer, güya 'Münâfıklardan bir takım kişiler Allah'ın Elçisi'nin öldüğünü iddia ediyorlar. Allah'ın Elçisi ölmedi. Musa/İsa b. İmrân'ın kavmi arasında kırk gün kaybolduktan/göğe çıktıktan sonra kavmi yanına döndüğü gibi, Allah'ın Elçisi de yanımıza dönecek, kendisinin öldüğü haberini yayanların ellerini ve ayaklarını kesecektir.' şeklinde veya buna benzer sözler söylemiştir... Eğer ... dediği doğru kabul edilirse, Hz. Ömer gibi biri, İslâm'ı ve Kur'ân'ı hiç anlamamış olur. Hz. Ömer, İslâm'ı ve Kur'ân'ı anlamadığına göre sahâbeden hiç kimse anlamamış anlamı çıkar ki bu doğru değildir. Çünkü peygamberin

⁴⁵ el-Bakara 2/143.

⁴⁶ Ebû Muhammed Abdümelik b. Hişam el-Himyeri İbn Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Taha Abdurraûf Sa'd (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1411), 6/83.

⁴⁷ Ebû Abdullah Bedrüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Ömer Mahzûmî İskenderî ed-Demâmîni, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî el-müsemma bi-mesâbihü'l-câmi'*, thk. Nureddîn Tâlib (Suriye: Dâr'ün-Nevâdir, 2009), 7/269.

öleceğine dair âyetler vardır. Ayrıca, Peygamberin Musa/İsa gibi kırk gün kaybolacağına veya göğe çıkacağına, sonra kavmine döneceğine ve öldüğünü söyleyenlerin ellerini ve ayaklarını keseceğine dair sözler, *Kur'ân açısından anlamsızdır*. Ayrıca Hz. Peygamber'in cesedi evinde dururken, münâfıklar öldüğünü anlamış da Hz. Ömer mi anlamamış? Hz. Peygamber'in ölümü üzerine Hz. Ömer'in şok ve üzüntü anında söyleyeceği sözler böyle mi olmalıydı?"⁴⁸

Bu yorumun ilk cümlesinde yer alan *güya, eğer... dediği doğru kabul* edilirse ve *Kur'ân açısından anlamsızdır* gibi ifadeler, ilgili rivayetlere güvenilmediğini yani sahih kabul edilmediğini ortaya koymaktadır. Fakat rivayetler, yukarıda izah edildiği üzere, en azından hadis usulü kurallarına göre sahihtir veya her birinin en az birer tane sahih tarîki vardır. Şüphesiz rivayetlerin sıhhatini ortaya koyan tek unsur, sened yapısı ve ravi ehliyeti değildir; metnin de bazı kriterlere uyması beklenir. Ancak metin tenkidinin tek unsuru, bu değerlendirmede yapılanın hilafına, bazı temel bilgi kaynakları ile *salt çelişkinin* aranmasından ibaret değildir. Aksine bu çelişkinin hiçbir yoruma imkân vermemesi de gerekir. Ancak böyle bir rivayet reddedilebilir ve bu karara ulaştıktan sonra da üzerinde durmanın pek manası yoktur. Hâlbuki söz konusu rivayetleri sahih kabul etmeyen bu bakış açısı, "Hz. Peygamber'in ölmediğini söylemişse bu, bir tedbir gereğidir" demek⁴⁹ suretiyle bazı yorum vecihlerinin bulunabileceğine de işaret etmiştir. Dolayısıyla bu tutumun kendi içinde çeliştiği rahatlıkla söylenebilir. Nitekim selef ulemâsı içerisinde bu rivayetlerin sahih olmadığını söyleyen, görebildiğimiz kadarıyla, yoktur. Aksine bu rivayetleri söz konusu edenler onları bir şekilde yorumlama gayretine girmişlerdir.

Bu yorumda dikkat çeken bir başka problem de, verilen rivayette Hz. İsa'ya da işaret edilmiş olmasıdır. Hâlbuki yorum sahibinin hadis için kaynak gösterdiği⁵⁰ *Tarih-i Taberî*'de İsa peygambere atıf yoktur. Zira Taberî'nin nak-

⁴⁸ Boyacıoğlu, "Hz. Muhammed'in Hastalığı Sırasında Hz. Ömer'in Tavrı ve Halife Seçimi", 87.

⁴⁹ Boyacıoğlu, "Hz. Muhammed'in Hastalığı Sırasında Hz. Ömer'in Tavrı ve Halife Seçimi", 89.

⁵⁰ Boyacıoğlu, "Hz. Muhammed'in Hastalığı Sırasında Hz. Ömer'in Tavrı ve Halife Seçimi", 87, 8 nolu dipnot.

lettiği ilgili cümle “وَلَكِنَّهُ ذَهَبَ إِلَىٰ رَبِّهِ كَمَا ذَهَبَ مُوسَىٰ بِنُ عِمْرَانَ” yani ‘O, Musa b. ‘İmrân gibi Rabbine gitmiştir.” şeklinde⁵¹ olup sadece Hz. Musa’dan bahsetmektedir.

Bu rivayetler hakkında yapılan yorumlar ise şu başlıklar altında toplanabilir:

2.1. ‘Öldüğünü Biliyor Olmasına Rağmen Bilinçli Olarak ve Tedbiren Böyle Davranmıştır’ Görüşü

Bazı yazarlara göre Hz. Ömer’in bu tavrı gayet bilinçli ve tedbir amaçlıdır. Bu bakış açısına göre

“Hz. Peygamber’in öleceği ile ilgili olarak âyetler ve yaşanan bütün bu olaylar herkes tarafından bilinirken, nasıl olur da sahâbenin ileri gelenlerinden biri olan Hz. Ömer, Hz. Peygamber’in ölümlü olduğunu ve öleceğini anlamamıştır? Eğer Hz. Ömer, dışarıdaki halka, Hz. Peygamber’in ölmediğini söylemişse, bu bir tedbir gereğidir. Çünkü bazı kişiler iktidarı ele geçirmek için zor kullanıp kan dökebilir ve ihtilal çıkarabilirdi. Ülke güvenliği sağlandıktan sonra, bu konuda açıklama yapmak daha uygun olabilirdi. Herkesin bildiği gibi, krallar ve sultanlar öldükleri zaman, yeni kral ya da sultan iş başına geçinceye kadar, halktan gizlenir. Hz. Ömer’in sıkıntısı buydu. Belki o, Medine dışında Sünh’deki evinde olan Hz. Ebû Bekir’i bekliyordu.”⁵²

Esasen bazı hadis kitaplarında bu değerlendirmeyi teyid eden rivayetler de vardır. Nitekim Hz. Âişe Allah Rasûlü’nün vefat ettiği ortam hakkında şu yorumu yapmıştır: “Ebû Bekir ve Ömer’in her bir konuşması ile Allah (bu ümmete) bir fayda ihsan eylemiştir. Zira Ömer sözleri ile insanları korkutmuştur. Çünkü içlerinde nifak ortaya çıkmıştı. Allah Teâlâ, Ömer’in bu konuşmaları sayesinde onlara engel olmuştur.”⁵³ İbn Ömer de aynı ortam

⁵¹ Krş. Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Târîhu'r-rusul ve'l-mülûk* (Dâru't-Türâs: Beyrut 1387), 3/200. Bu noktada Boyacıoğlu'nun, bu eserin Arapçası yerine Zâkir Kadiri Ugan ve Ahmet Temir tarafından “Milletler ve Hükümdarlar Tarihi” ismiyle yayınlanan (İstanbul 1992) baskısını kullandığını da ifade etmemiz gerekir. Bu bağlamda belli bir konuda vârid olmuş rivayetlerin *Târîh-i Taberî*’den değil de ona göre daha eski ve rivayetü'l-hadis çalışmaları olmaları hasebiyle konuyu birinci elden nakletmeleri beklenenecek hadis kitaplarından nakledilmemiş olması dahî tenkit konusu yapılabilir durumdadır.

⁵² Boyacıoğlu, “Hz. Muhammed’in Hastalığı Sırasında Hz. Ömer’in Tavrı ve Halife Seçimi”, 89.

⁵³ Buhârî, “Ashâbü'n-nebî”, 5 (No. 3669).

hakkında ‘Allah Rasûlü’nün vefatına sevinmiş, başlarını hemen kaldırmışlardı’ demektedir.⁵⁴

2.2. ‘Söz Konusu Tavrın Sebebi Hz. Âişe’yi Korkutmamaktır’ Görüşü

Hz. Ömer’in söz konusu tepkisini, İbn Sâ’d’ın (öl. 230/844) *Tabakât* ıyla İbn Kesîr’in (öl. 774/1373) *el-Bidâye ve’n-Nihâye*’sine atıfla verilen⁵⁵ bir rivayetten hareketle “Hz. Âişe’yi korkutmama gayesi” ile ilişkilendirenler de olmuştur. Bu esasen, yukarıda Hz. Ömer’in, Allah Rasûlü’nün bayıldığını zannetiğine delâlet eden rivayettir. Bu rivayetin söz konusu değerlendirmeye mesned teşkil eden *el-Bidâye*’deki anlatımı şu şekildedir:

"... قالت (علیة): ... فَنَظَرَ عُمَرُ إِلَيْهِ، فَقَالَ: وَاعْتَبِيَاهُ! مَا أَشَدَّ عَشْيِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. ثُمَّ قَامَا، فَلَمَّا دَنَوَا مِنَ الْبَابِ قَالَ الْمُغِيرَةُ: يَا عُمَرُ، مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: كَذَبْتَ بَلْ أَنْتَ رَجُلٌ تَحُوسُكَ فِتْنَةٌ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَمُوتُ حَتَّى يُفْنِيَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ..."

“(Hz. Âişe) şöyle demiştir: Ömer ve Mugîre b. Şu’be gelip (girmek için) izin istediler. Onlara izin verdim ve perdenin arkasına geçtim. Ömer O’na baktı ve ‘Vah! Allah’ın Elçisi ne kadar da şiddetli bayılmış.’ dedi. Sonra (çık-mak için) kalktılar. Kapıya yaklaştıklarında Mugîre ‘Ey Ömer! Allah’ın Allah’ın Elçisi ölmüş.’ dedi. Bunun üzerine ben de ‘Yalan söylüyorsun! Sen fitneci bir adamsın. Münafıkları tamamen yok etmedikçe Allah’ın Elçisi ölmeyecektir’ dedim...”.⁵⁶

Bu rivayetten Mugîre’ye ‘Yalan söylüyorsun! Sen fitneci bir adamsın.’ diyerek Hz. Peygamber’in öldüğü bilgisini tekzip eden kişinin Hz. Âişe olduğu anlaşılmaktadır. Zira o sahneyi baştan beri anlatan odur ve dolayısıyla el-Mugîre’nin sözüne “Ben de dedim ki.” diyerek tepki gösteren kişinin de o olması beklenir. Bu rivayet şöyle yorumlanmıştır:

“Akla yakın olan bu anlatılıştır. Hz. Âişe, Hz. Peygamber’in ölmüş olduğunu anlamamış olduğundan, Hz. Ömer, onu ürkütmek istemeyip Hz. Peygamber’in bayıldığını söylemiştir. Mugîre ise, doğruyu söyleyince, Hz. Âişe’yi

⁵⁴ Celâlüddin Abdurrahman b. Ebî Bekir es-Süyûtî, *ed-Dürri’l-mensûr* (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1993), 5/629.

⁵⁵ bk. Boyacıoğlu, “Hz. Muhammed’in Hastalığı Srasında Hz. Ömer’in Tavrı ve Halife Seçimi”, 89 (21 nolu dipnot).

⁵⁶ Ebu’l-Fidâ’ İsmail b. Ömer el-Kureşi İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki (Beyrut: Dâru Hicr, 1418/1997), 8/73.

ürkütmiş ve kendine hakaret ettirtmiştir. 'Ama Hz. Ömer için de 'Doğrusu Allah, münafıkları tamamen yok etmedikçe Allah'ın Elçisi ölmeyecektir.'⁵⁷

Muhtevasının tartışılabilir olması bir tarafa bu yorumun öncelikle şekil açısından bazı problemleri vardır. Nitekim yorum sahibinin rivayete kaynak gösterdiği diğer eser olan İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ındaki metin şu şekildedir:

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: ... فَقَالَ عُمَرُ: يَا عُمَرُ مَاتَ وَاللَّهِ رَسُولُ اللَّهِ (ص)! فَقَالَ عُمَرُ: كَذَّبْتَ! مَا مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ (ص)، وَلَكِنَّكَ رَجُلٌ تَحُوشُكَ الْمُغِيرَةُ: يَا عُمَرُ مَاتَ وَاللَّهِ رَسُولُ اللَّهِ (ص) حَتَّى يُفْنِيَ الْمُنافِقِينَ...".⁵⁸

Dikkat edilirse burada "Yalan söylüyorsun" diyerek Mugîre'ye tepki gösteren kişiye "فَقَالَ عُمَرُ" diyerek işaret edilmiştir; yani o, Hz. Ömer'dir. Aynı rivayetin, yukarıda zikrettiğimiz, Ahmed b. Hanbel nakli de İbn Sa'd rivayetini desteklemektedir:

"... قَالَ الْمُغِيرَةُ يَا عُمَرُ مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم-. قَالَ: كَذَّبْتَ بَلْ أَنْتَ رَجُلٌ تَحُوشُكَ فِتْنَةُ إِنْ...".⁵⁹

Yani Mugîre'yi tekzip eden kişiye işaretlen buradaki "قال" müzekker sigası kullanılmıştır ki, bu kişinin Hz. Ömer olması icap eder. Esasen İbn Sa'd ile Ahmed b. Hanbel'in bu rivayet için zikrettikleri sened aynı olup "Hammâd b. Seleme ← Ebû İmrân el-Cevnî ← Yezîd b. Bâbanûs ← Hz. Âişe" isimlerinden oluşmaktadır. İbn Kesîr de bu rivayet için "وَقَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ" diyerek Ahmed b. Hanbel'i kaynak göstermekte ve onun senedini aynen zikretmektedir. Dolayısıyla söz konusu cümlenin nispeti konusunda ya İbn Kesîr'in ya da müsten-sihlerinin bir hata yaptığı anlaşılmaktadır. Hz. Ömer'in Hz. Âişe'yi korkutmama amacına işaret eden yorum da büyük ihtimâlle bu hatayı fark edememiştir. *Münafıkları tamamen yok etmedikçe Allah'ın Elçisi ölmeyecektir* cümlesinin bu konuyla alakalı istisnasız bütün rivayetlerde Hz. Ömer'e nispet ediliyor oluşu da buradaki hatanın başka bir delili konumundadır.

Sözü geçen yorumda şekille alakalı dikkat çeken ikinci husus, aynı rivayetin sonlarında yer alan ve Hz. Ömer'in Allah Rasûlü'nün ölmüş olduğunu reddet-

⁵⁷ bk. Boyacıoğlu, "Hz. Muhammed'in Hastalığı Srasında Hz. Ömer'in Tavrı ve Halife Seçimi", 89.

⁵⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd el-Hâşimî İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1410/1990), 2/205.

⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 56/201.

tiğine delâlet eden kısmın kabul edilmiyor görünmesidir. Nitekim yorum sahibinin “Ama Hz. Ömer için de ‘Doğrusu Allah, münafıkları tamamen yok etmedikçe Allah’ın Elçisi ölmeyecektir’ diye insanlara hitap ettiği rivayet edilmektedir” ifadesi buna delâlet etmektedir. Hâlbuki her iki bilgi de aynı rivayet içinde yer almaktadır. Dolayısıyla söz konusu yorum, aynı metnin bir kısmını kabul ederken bir kısmını reddetmek manasına gelecektir ki çok doğru görünmemektedir.

2.3. ‘Hz. Ömer, Hz. Peygamber’in Öldüğüne Gerçekten İnanmamıştır’ Görüşü

Bazılarına göre “Hz. Peygamber ölmedi...” ifadelerini Hz. Ömer büyük bir inanç ve kararlılık içinde söylemiştir.⁶⁰ Buna göre Hz. Ömer, Allah Rasûlü’nün ölmüş olabileceğine gerçekten inanmamış, buna (katî) bir *bilgi* gözüyle bakmamıştır. Dolayısıyla o, içtihadının sevk ettiği zannına bina ederek Hz. Peygamber’in ölmediğine yemin etmiştir. Hz. Âişe’nin onunla ilgili tespiti de bu yöndedir. Yani Hz. Ömer, söz konusu tavrıyla Hz. Peygamber’in ölmediğini (عدم موته) anlatmaya çalışmakta ve buna yemin edecek kadar inanmaktadır.⁶¹ Öyle anlaşılıyor ki o, bu yöndeki zannını münâfıklarla mücadelenin henüz bitmediğine bağlamaktadır. Nitekim hemen bütün rivayetlerde Hz. Peygamber ölmedi ifadesinin arkasından *münafıkların el ve ayaklarını kesme yani onların fitnelerine son verme* hususuna işaret eder. Öyleyse Peygamber öldü yönündeki haber, münafıklar tarafından kasten çıkartılmış bir dedikodudur.

Peygamber ölmedi ve münafıklara hak ettikleri cezayı verecek şeklindeki söylemlerin ardından Hz. Ömer’in *baygınlıktan kurtulup ayılma* veya *vahiy alma halinden çıkma* gibi hususlara işaret etmesi de bu yorumu kuvvetlendirecek veriler gibi görünmektedir. Ayrıca çeşitli rivayetlerde ‘Vah! Allah’ın Elçisi ne kadar da şiddetli bayılmış’ ifadesi ve Mugîre’nin ‘Ey Ömer! Allah’ın Allah’ın Elçisi ölmüş!’ demesi üzerine de ‘Yalan söylüyorsun! Sen fitneci bir adamsın. Münafıkları tamamen yok etmedikçe Allah’ın Elçisi ölmeyecektir.’ şeklinde

⁶⁰ Muhammed b. Sâlih el-Useymîn, *Şerhu Riyâzi’s-sâlihîn min kelâmi seyyidi’l-mürselîn* (Riyad: Medarü’l-Vatan, 1435), 5/249.

⁶¹ Ebü’l-Abbas Şehabeddîn Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *İrşâdî’s-sârî li-şerhi Sahîhi’l-Buhârî*, 7. Bs (Mısır: Matbaatü’l-Kübra’l-Emiriyye, 1323), 7/91; Bedrüddîn Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed Aynî, *‘Umdetü’l-karî fi şerhi Sahîhi’l-Buhârî* (Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, t.y.), 16/185.

teпки göstermesi⁶² de aynı hususu teyit etmektedir. Bunlara göre Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in vefat etmediğine, belki sadece bayılmış olabileceğine inanmaktadır. Cenâb-ı Peygamber bir süre sonra bu hâlimden sıyrılıp kendine gelecek, yeniden vazifesine dönecek ve öldüğünü iddia edip fitne çıkarmak isteyenleri cezalandıracaktır. Zira O, hak ve batılı temyiz ve ayırt edicidir. Bu ayırımın tamamlanması ise yeniden görevine dönmesine bağlıdır.⁶³

2.4. 'Söz Konusu Tavrın Sebebi Hz. Ömer'in Yaşadığı Şoktur' Görüşü

Hz. Ömer'in söz konusu tavrını, Hz. Peygamber'in ölümünün onda yaşattığı şoka bina etmek de mümkündür. Zira Hz. Ömer Allah Rasûlü'nü kendi nefisinden bile fazla sevmektedir.⁶⁴ Fakat bu sevgi ve dolayısıyla sevdiği kişinin ölümü üzerine yaşadığı şok, Hz. Peygamber'in şahsına yönelik değıldir. Konuyla ilgili pek çok rivayette de işaret edildiğı üzere, şok ve inkâr tavrı, doğrudan İslâm'ın dünya üzerindeki geleceğı ile ilgilidir. Dinin geleceğı ile ilgili bu kaygının, doğrudan değılse bile dolaylı olarak siyaset ve devlet ile ilişkilendirilmesi de mümkündür. Buna göre Hz. Ömer, İslâm ve onun dünyada hâkim kılacağı nizâm konusunda yapılacak işlerin henüz bitmediğini düşünmektedir. Ve yine o, bu işlerin ancak Allah Rasûlü eliyle yürütölüp tamamlanacağına inanmaktadır. Bu durumda Cenâb-ı Peygamber'in vefatı mezkûr gaye ile çelişecektir. Dolayısıyla vefat haberini alınca Hz. Ömer'in yaşadığı şok, bu düşüncesinin gerçekleşemeyeceğı korkusu ile ilgilidir. Bize göre bu; bir bilgi, zan veya bilinçli bir tedbir değıl, söz konusu şok etkisiyle başvurduğu inkâr tavrıdır.

Bu yorum dikkate alındığında, aynı konuda için ileri sürölen 'Buna gerçekten inanmamıştır.', 'Öldüğünü biliyor olmasına rağmen tedbiren böyle davranmıştır; belki de Hz. Ebû Bekir'in gelmesini beklemektedir.'⁶⁵ veya 'Biliyor olmasına rağmen sırf Hz. Âişe'yi ürkütmemek adına bu yola başvurmuştur.' gibi yaklaşımların yanlış olması icap edecektir. Zira konuyla alakalı riva-

⁶² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/205.

⁶³ Ebü'l-Hasan Nureddin Muhammed b. Abdülhadî es-Sindî, *Hâşiyetü's-Sindî alâ Sünen-i İbn Mâce* (Beirut, t.y.), 496.

⁶⁴ Nitekim Hz. Ömer, Allah Rasûlü'ne "kendim hariç, seni her şeyden daha fazla seviyorum" demişti. Bunun üzerine Allah Rasûlü "Yeminle söylüyorum ki beni kendinden bile fazla sevmelisin" buyurdular. Bunu işitince Hz. Ömer "O zaman şimdi seni kendimden de fazla seviyorum" dedi. Hz. Peygamber "İşti şimdi oldu!" buyurdular (Buhârî, "Eymân ve'n-nüzûr", 3).

⁶⁵ Boyacıoğlu, "Hz. Muhammed'in Hastalığı Surasında Hz. Ömer'in Tavrı ve Halife Seçimi", 89.

yetlerin hemen tamamında yer aldığı üzere Hz. Ebû Bekir'in ortamdaki yerini almasına, Allah Rasûlü'nün nâşını öptükten sonra öldüğünü bizzat açıklamasına, onu sakın olmaya davet etmesine, oturmasını söylemesine ve beklediği karşılığı alamayınca *sus!* demek durumunda kalmasına rağmen Hz. Ömer *hayır ölmemiştir* tavrını devam ettirmektedir. Bu noktada Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber'in vefat ettiğini ispat için Kur'ân'dan âyetler okumuştur. Bunun üzerine 'Bu âyetler Kur'ân'da mı?' diye sorması veya 'Ben o güne kadar bu âyetleri sanki hiç okumamıştım.' demesi ve özellikle de 'Ebû Bekir bu âyetleri okuyunca dehşete kapıldım, ayaklarım tutmaz oldu. Bu âyetleri işitince yere kapandım ve anladım ki Nebî gerçekten vefat etmiş.'⁶⁶ itirafında bulunması, Hz. Ömer'in, Hz. Peygamber'in ölümünü inkâr tavrının en önemli delillerindedir.

Yine bazı rivayetlerde Hz. Ömer'i izafeyle yer alan *geri diriltirme* veya *kavmine geri döndürülme* gibi yorumlar da bu hususu destekler mâhiyettedir. Özellikle "Hz. Peygamber ölmemiştir, Allah O'nu yeniden diriltecektir." cümlesi, zâhir itibariyle de kendi içinde çelişkilidir. Ancak ölmüş bir insan yeniden diriltilebilir. Dolayısıyla bu sözün anlaşılmasında bazı takdirlere başvurmak gerekebilir. Bu noktada *Allah Rasûlü'nün öldüğü* mefhûmunu öncelikle *hayır ölmedi!* diyerek reddetmiş sonra da *ölmüş olsa bile Allah O'nu yeniden diriltecek* demiş olması muhtemeldir. Ayrıca öldüğüne inanıldıktan sonra yeniden diriltileceği söylenirse, ikinci kere öleceği kabul edilmiş olur ki doğru bir tespit değildir; hiçbir insan hakkında vârid olmamıştır. Dolayısıyla insan için dünya hayatında sadece bir ölüm vardır.⁶⁷ Nitekim Hz. Ebû Bekir bu durumu Allah Rasûlü açısından asla uygun bulmamakta, O'nun Allah katındaki değeriyle çelişir addetmektedir. 'Sen Allah katında iki kere ölmeyecek kadar değerlisin.' sözü bunu göstermektedir. Hz. Ebû Bekir'in Hz. Ömer'e hitaben sarf ettiği 'Ey yemin edip duran! Sakın ol!' ifadesi bu tenkidin ürünü gibi görünmektedir. Ayrıca onun, vefatın ertesi günü insanlara şöyle hitap ettiği nakledilir: "Ben dün size bir takım sözler söylemişim. Mesele, benim söylediğim gibi değildir. Zira söylediğim o sözleri ne Allah'ın indirdiği Kitap'ta ne de Hz. Peygamber'in sözlerinde bulabildim. Ben, Allah Rasûlü'nün bizlerin işlerini

⁶⁶ Buhârî, "Megâzî", 85 (No. 4454). Benzer muhtevaya sahip diğer rivâyetler de şunlardır: Abdürrezzak, *Musannef*, 5/436 (No. 9755); Buhârî, "Cenâiz", 3 (No. 1241); Hâkim, *el-Müstedrek*, 2/323.

⁶⁷ Aynî, 'Umdetü'l-karî, 18/ 72.

tedbir edene kadar yaşayacağını zannediyordum. Ne var ki Allah Teâlâ, kendi katındaki nimetleri, sizin yanınızda bulunana tercih etti.”⁶⁸

Öyleyse konuyla alakalı bütün bilgi ve rivayetler bir araya toplandığında görülecektir ki Hiz. Ömer, yaşadığı facianın büyüklüğü sebebiyle şoka girip inkârı tercih etmiş; fakat bazı âyetlerin hatırlatılması ve özellikle de Hiz. Ebû Bekir'in *durumdan şüphe duymayan* tavrındaki kararlılığını görünce o meşhur basiretine geri dönmüştür. Böylece bulunduğu hayret ve korku durumundan⁶⁹ kurtulmayı başarmış veya bazılarının ifadesine göre *hatasından dönmüştür*.⁷⁰

Sonuç

İnsanoğlu ölümlü bir varlıktır ve önce çevresinde sonra da bizzat kendi nefsinde bu vakıayı idrak eder. Bunu bilmesine rağmen müşahede ettiği her ölüm olayı bireyde bir takım olumsuzluklara sebep olur. Psikolojik ve hatta fizikî bazı etkileri olan bu olumsuzluk, *yas tutma* sürecidir. Bu süreci yaşayanlarda en sık görülen tepki ise inkâr yönündedir. Ölen kişinin öldüğünün inkâr edilmesinin sebebi çok büyük oranda ona duyulan sevgi ile ilgilidir. Fakat şok ve inkâr tavrı bazen sevgiye ilave bazı duygular da barındırır. Eğer hayatın başka insanlarla değil sadece kaybedilen kişiyle anlamlı hale geldiğine inanılıyorsa veya din ve dünya görüşünün şekillenmesinde, yaşama sebebi telakki edilen bazı düşünce ve faaliyetlerin planlanmasında ona temel bir rol yüklenmişse, ölümü konusunda yaşanacak şok, çok daha ağır ve derin olur.

Ölüm karşısında hissedilen bu duyguların en dikkat çekici örneklerinden birini, Hiz. Peygamber'in ölümü ile yüz yüze gelen Hiz. Ömer'de gözlemlemek mümkündür. Nitekim onun, *Hiz. Peygamber öldü* gerçeğiyle karşılaşır karşılaşmaz ortaya koyduğu tavra delâlet eden rivayetler, ilk bakışta İslâm tarihinde kendisi ile özdeşleşip örnek haline gelen *ideal Müslüman tipi* ile çeliştiği düşünülebilecek bilgiler içermektedir. Nitekim o Hiz. Peygamber ile ilgili bu durumu *Hiz. Musa'nın kaominden kırk gün uzak kalıp yeniden dönmesine benzet-*

⁶⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmî'l-Kur'ân*, thk. Ahmed el-Berdûnî (Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye, 1384/1964), 4/223.

⁶⁹ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmî'l-Kur'ân*, 4/223; Muhammed et-Tâhir İbn Âşûr, *en-Nazarul-fasîh 'inde medâiki'l-enzâr fi'l-câmi'i's-sahîh* (Beirut: Dâru Sahnûn, 1428/2007), 121.

⁷⁰ Muhammed Cemâlüddîn b. Muhammed el-Kâsimî, *Mehâsinu't-te'vil* (Beirut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1418), 3/439.

miş veya vahiy geldiği anda yaşadığı hâli yaşaması ya da son zamanlarda maruz kaldığı hastalık sebebiyle bayılmış olması ile ilişkilendirmiştir. Hatta ölmüş olsa bile tekrar diriltileceğini savunmuş ve bütün bu yaklaşımdan dolayı O öldü diyenleri öldürmekle tehdit etmiştir.

Öncelikle ifade etmek gerekirse bu rivayetler, hadis usulü kurallarına göre sahihtir ve dolayısıyla Hz. Ömer'in, bu rivayetlerde işaret edilen tavır ve tutumu sergilediğine inanmak için yeterli birer delildir. Bu rivayetler sahih olduğu için, birbirinden farklı gibi görünen bu tepkilerin tamamının Hz. Ömer tarafından sergilendiğini düşünmenin önünde de bir engel yoktur. Fakat bu rivayetlerden her biri, o ortama farklı zaman ve açılardan müdâhil olan sahâbilerden geldiği için böyle farklı muhtevalara sahiptir, denilebilir. Öyleyse bu rivayetlerin muhataplarına düşen, Hz. Ömer'in, mesela Hz. Ebû Bekir'e göre oldukça farklılık arz eden ve kendisinden pek de beklenmeyen bu tavrına sebep bulmaya çalışmaktadır.

Onun bu tavrını yorumlama sadedinde çeşitli fikirler ortaya atılmış durumdadır. Bu bağlamda Hz. Ömer'in Allah Rasûlü'nün öldüğünü bilmesine rağmen bilinçli olarak böyle bir tavra başvurduğunu söyleyenler olmuştur. Buna göre o, İslâm devletinin ve Müslümanların geleceğini düşünmüş; Hz. Peygamber'in ölümünden yararlanarak fitne çıkarmak isteyenlerin eline fırsat geçmesini istememiştir. Dolayısıyla inkâr tavrı Hz. Ömer'in zaman kazanmak amacıyla müracaat ettiği tedbir amaçlı bir davranıştır. Zira o bu esnada, Hz. Peygamber'in hayattayken en çok güvendiği isim olan Hz. Ebû Bekir'in gelip olaya dâhil olmasını beklemektedir. Hz. Ömer'in bu tavrını, Hz. Âişe'nin Allah Rasûlü'nün öldüğü gerçeğiyle beklemediği bir anda karşılaşarak korkmasına engel olma amacıyla ilişkilendirenler de olmuştur. Buna göre Hz. Ömer yine O'nun vefat ettiğini bilmektedir ama bilmezden gelmektedir. Bazılarına göre ise Hz. Ömer Hz. Peygamber'in öldüğüne gerçekten inanmamış; bu tespitin bir bilgi ifade etmediğini düşünmüştür.

Konuyla ilgili rivayetlerde bütün bu yorumları destekleyecek ipuçları gerçekten vardır. Ancak hemen bütün metinlerde yer alan bazı bilgiler ise bu yorumları iptal edecek kadar da açıktır. Bu bilgilerin merkezinde Hz. Ebû Bekir yer almaktadır. Nitekim o gelmiş, öldüğü söylenen Hz. Peygamber'in mübarek vücudunu görmüş, O'nu öpmüş ve gerçekten vefat ettiğini bizzat

tespit etmiştir. Hz. Ebû Bekir bu andan sonra ilk mücadeleyi Hz. Ömer'e karşı vermiş ve öncelikle ondan sakin olmasını istemiştir. Hz. Ömer onu dinlemeyip Hz. Peygamber'in ölmediği yönündeki iddialarına devam edince biraz sertleşip *susmasını* söylemiştir. Hz. Ömer buna da kayıtsız kalınca onu kendi haline bırakıp minbere çıkmış ve o ikna edici konuşmasını yapmıştır. Bu konuşmanın temelinde Hz. Peygamber'in bir insan olması hasebiyle mutlaka öleceği gerçeği vardır. Hz. Ebû Bekir bu gerçeği, o an için en susturucu delil olan Kur'ân âyetleri üzerine bina etmiştir. Hz. Ömer ancak işte bu noktadan sonra gerçeği kabullenmek zorunda kalmıştır. Zira diğer insanlar gibi O'nun da vefat edeceğini söyleyen bizzat Allah Teâlâ'dır. Hz. Ömer din düşmanlarıyla O olmadan da mücadele edilebileceğini; Müslümanların, üzerlerine düşen vazifeleri O'nun önderliği olmadan da yerine getirebileceklerini kısacası dünyanın Hz. Peygamber olmadan da dönebileceğini ancak bu noktadan sonra idrâk edebilmiştir. Hz. Ömer'in ölüm gerçeğiyle karşılaştığı andan sonra onu kabullenmek için böyle bir sürece ihtiyaç duyması ve daha önemlisi bunu bizzat itiraf etmesi, onun başlangıçta bir şok ve inkâr tavrı yaşadığını gösteren önemli delillerdir.

Hiç bir taviz vermeden hak ile bâtılı ayırma çabası ile şekillenmiş karakterine bakarak Hz. Ömer'in böyle şeyler hissetmesini aşırı addetmemek gerekir. Zira o da bir insandır ve bahsi geçen duygular tamamen insanî vasıflardır. Kaldı ki onun şok ve inkâr tavrının merkezinde yine bu dinin ve Müslümanların geleceği vardır. Yani söz konusu tavrın sebebi Hz. Ömer'in, Hz. Peygamber'in şahsına değil, O'nun dindeki konum ve vasfına bakışıdır. Bu bağlamda Hz. Ömer'in peygamber sevgisini de aynı bakışa oturtmak uygun olacaktır.

Kaynakça

- Abdürrezzâk, Ebû Bekir Abdurrezzak b. Hemmâm es-San'ânî. *Musannef*. thk. Habiburrahman el-A'zamî. 11 Cilt. Hindistan: el-Meclisü'l-İlmî, 1403.
- Ahmet b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî. *Müsnedu el-İmam Ahmed b. Hanbel*. 45 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001.
- Aynî, Bedrüddîn Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed. *'Umdetü'l-kârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. 25 Cilt. Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, t.y.

- Bezzâr, Ebû Bekir Ahmed b. Amr el-Basrî. *Müsned'ül-Bezzâr*. thk. Mahfuzurrahman Zeynullah. 18 Cilt. Medine: Mektebetü'l-Ulum ve'l-Hikem, 1988.
- Boyacıoğlu, Ramazan. "Hz. Muhammed'in Hastalığı Sirasında Hz. Ömer'in Tavrı ve Halife Seçimi". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (2002), 85-92.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm Cu'fî. *el-Cami'u'l-müsnedü's-sahihu'l-muhtasar min umûri Rasulillah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ve sünenihi*. thk. Züheyr b. Nâsır en-Nâsır. 9 Cilt. y.y. Dâru Tavki'n-Necat, 1422.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm Cu'fî. *Târihü'l-kebîr*. 8 Cilt. Haydarabad: Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, ts.
- Çelik, Seda - Sayıl, Işık. "Patalojik Yas Kavramına Yeni Bir Yaklaşım: Travmatik Yas". *Kriz Dergisi* 11 (2) (ts.), 29-34.
- Demâmîni, Ebû Abdullah Bedrüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Ömer Mahzûmî İskenderî. *Şerhu Sahihi'l-Buhari el-müsemma bi-mesâbilü'l-câmi'*. thk. Nureddîn Tâlib. 10 Cilt. Suriye: Dâr'ün-Nevâdir, 2009.
- Ebû Yûsuf, Yakub b. İbrâhîm b. Habib el-Ensârî el-Kûfî. *el-Âsâr*. thk. Ebü'l-Vefa. Beyrut: Dar'ul-Kütübü'l-İlmiyye, ts.
- Hökelekli, Hayati. *Ölüm Ötesi Psikolojisi ve Din*. İstanbul: DEM Yayınları, 2008.
- İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullah b. Adî el-Cürcânî. *el-Kâmil fî du'afâi'r-ricâl*. thk. Âdil Ahmed Abdulmevcud - Ali Muhammed Muavvaz. 9 Cilt. Beyrut: el-Kütübü'l-İlmiyye, 1418.
- İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir. *en-Nazarul-fasîh 'inde medâiki'l-enzâr fi'l-câmi'i's-sahîh*. Beyrut: Dâru Sahnûn, 1428/2007.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed el-Absî. *Musannef*. thk. Kemâl Yusuf el-Hût. 7 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b Ali b Muhammed. *Tehzîbü't-Tehzîb*. 12 Cilt. Haydarabad: Matbaatu Meclis-i Daireti'l-Maarifi'n-Nizamiyye, 1326.

- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân el-Büstî. *Sahîh*. thk. Şuayb el-Arnaût. 18 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1408.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişâm el-Himyerî. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. thk. Taha Abdurraûf Sa'd. Beyrut: Dâru'l-Cil,1411.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer el-Kureşî. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. 21 Cilt. Beyrut: Dâru Hicr,1418/1997.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd er-Rebeî el-Kazvîni. *Sünenu İbn Mâce*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 2 Cilt. Halep: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabî, t.y.
- İbn Sa'd Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd el-Hâşimî. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. thk. Muhammed Abdülkadir Atâ. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye,1410/1990.
- Kara, Elif. "Yas Süresi ve Dini Danışmanlık". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (2016), 251-270.
- Kâsimî, Muhammed Cemâlüddîn b. Muhammed. *Mehâsinu't-te'vîl*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1418.
- Kastallânî, Ebû'l-Abbas Şehabeddîn Ahmed b. Muhammed. *İrşâdü's-sârî li-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. 10 Cilt. Mısır: Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye, 7. Basım, 1323.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*. thk. Ahmed el-Berdûnî. 19 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1384/1964.
- Nisâbü'rî, Ebû Abdillâh Hâkim. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. thk. Mustafa Abdülkadir Atâ. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1411.
- Râhûye, Ebû Ya'kub İbn Râhûye İshak b. İbrâhim b. Mahled. *Müsnedu İshak b. Râhûye*. thk. Abdülgafûr b. Abdülhak. 5 Cilt. Medine: Mektebetü'l-İman, 1991.
- Sindî, Ebû'l-Hasan Nureddîn Muhammed b. Abdülhâdî. *Hâşiyetü's-Sindî alâ Sünen-i İbn Mâce*. Beyrut: Dâr'ul-Cil, ts.

- Süyûtî, Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebî Bekir. *ed-Dürrü'l-mensûr*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1993.
- Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed. *el-Mu'cemü'l-kebîr*. thk. Hamdî b. Abdilmecid es-Silefî. 25 Cilt. Kâhire: Mektebetü İbn Teymiyye, 2. Basım, 1994.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr. *Târîhu'r-rusul ve'l-mülûk*. 11 Cilt. Dâru't-Türâs: Beyrut 1387.
- Useymîn, Muhammed b. Sâlih. *Şerhu Riyâzi's-sâlihîn min kelâmi seyyidi'l-mürselîn*. 6 Cilt. Riyad: Medarü'l-Vatan, 1435.
- Zehebî, Ebû Abdullah Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Mîzânü'l-i'tidâl fî nakdi'r-ricâl*. thk. Ali Muhammed Bicavî. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1963.